

Аналіз очікуваного впливу поточної війни та післявоєнного періоду на державне лісове господарство та лісові ресурси в Україні

Звіт в рамках проєкту
Впровадження сталого лісового господарства,
Україна (SFI)

Аналіз очікуваного впливу поточної війни та
післявоєнного періоду на державне лісове
господарство та лісові ресурси в Україні

**Звіт в рамках проєкту
Впровадження сталого лісового
господарства, Україна (SFI)**

Замовник

Проєкт SFI

Виконавець

Бернд Віппель, за підтримки Галини Семицької

Дата

Доопрацьована версія
09.03.2023

Зміст

Таблиці	IV
Перелік рисунків	IV
Список скорочень	V
1. Передумови проєкту та політика конфіденційності	1
2. Короткий опис	2
3. Завдання та передумови	3
4. Ситуація в українському лісовому секторі на період переходу 2022/2023	4
4.1. Українське лісове господарство та деревообробна промисловість	4
4.2. Війна та її наслідки	7
5. Реакція на війну та її наслідки	13
6. Висновки та рекомендації	15
7. Список літератури	18
A 1. Додатки	20
A 1.1. Завдання Укрдержліспроєкту	20
A 1.2. Лісистість України	21
A 1.3. Поширення деревних порід в Україні	22
A 1.4. Центри лісової промисловості в Україні	23

Таблиці

Таблиця 1: Частота виникнення лісових пожеж (Станом на 10.10.2022), Джерело:
Держлісагентство 7

Перелік рисунків

Рисунок 1: Окуповані регіони України	9
Рисунок 2: Лісистість України (Ситуація до війни)	21
Рисунок 3: Поширення деревних порід в Україні (Ситуація до війни)	22
Рисунок 4: Найважливіші центри лісової промисловості в Україні	23

Список скорочень

- LSTE** Місцевий короткостроковий експерт міжнародної консалтингової компанії-виконавця проекту
- MEPR** Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України
- MES** Система моніторингу та оцінки
- NFI** Національна інвентаризація лісів
- NSTE** Національний короткостроковий експерт
- SFI** Аббревіатура проекту "Впровадження сталого лісового господарства", ідентифікатор проекту: W- UKR 21-01
- SFM** Стале управління лісовим господарством
- SFMPA** Українське державне проектне лісовпорядне виробниче об'єднання ВО «Укрдержлісprojekt»
- SFRA** Державне агентство лісових ресурсів України
- TOR** Технічне завдання проекту

1. Передумови проєкту та політика конфіденційності

Про проєкт "Впровадження сталого лісового господарства" (SF)

Проєкт "Технічна підтримка розвитку лісової політики та впровадження національної інвентаризації лісів" (SF) - це проєкт, започаткований в рамках Програми двостороннього співробітництва ("ВСП") Федерального міністерства продовольства та сільського господарства Німеччини (BMEL) з Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля). Він є продовженням діяльності, розпочатої у лісовому секторі в рамках Німецько-українського діалогу з питань аграрної політики (APD).

Проєкт реалізується на основі угоди між GFA Group, генеральним уповноваженим виконавцем BMEL, та Державним агентством лісових ресурсів України (Держлісагентство) з жовтня 2021 року. Від імені GFA Group виконавчі агенції - Unique land use GmbH та IAK Agrar Consulting GmbH - відповідають за реалізацію спільно з Держлісагентством.

Проєкт спрямований на підтримку планування сталого управління лісовим господарством в Україні та орієнтований на результати у сфері лісової політики та національної інвентаризації лісів.

Положення щодо авторських прав

Ця робота опублікована за сприяння SF, але під виключну відповідальність автора Бернда Віппеля в рамках проєкту "Впровадження сталого лісового господарства" (SF). Весь зміст, зокрема погляди, представлені результати, висновки, пропозиції чи рекомендації, згадані в ньому, належать авторам і не обов'язково збігаються з позицією SF.

2. Короткий опис

Цей звіт має на меті представити основні державні заходи, спрямовані на подолання викликів війни, а також заходи, запропоновані міжнародною донорською спільнотою для усунення шкоди та відновлення після війни.

Україна - країна з досить низьким рівнем лісистості та неоднорідними лісовими ресурсами. За останні роки лісовий сектор значно зміцнився завдяки збільшенню площі та запасу лісів, покращенню інфраструктури, крокам у напрямку діджиталізації та запуску національної лісової інвентаризації.

Внаслідок воєнних дій значна частина лісових масивів була прямо чи опосередковано пошкоджена. Зафіксовано прямі збитки від бойових дій, лісові пожежі, наземні міни, ущільнення ґрунту, порушення заповідних територій, надходження забруднюючих речовин і руйнування інфраструктури.

Міжнародна донорська спільнота оперативно розробила ініціативи для фіксації та оцінки цієї шкоди. Методи дистанційного зондування також використовуються для охоплення важкодоступних і окупованих територій. Донорський ландшафт дуже динамічний. Існують фонди для фіксації та управління збитками, для відновлення економіки (інвестиції), для консультування з конкретних питань і для прямої технічної допомоги (транспортні засоби, лісозаготівельне обладнання, IT).

Державні лісогосподарські організації виявилися дуже міцними і продовжують функціонувати, незважаючи на всі негаразди (окупація, набір військовослужбовців, пошкодження). Збільшення пропозиції дров відповідає нагальним потребам суспільства. Незважаючи на складні умови, була проведена адміністративна реформа управління державним лісом, яка планувалася протягом певного часу, і створено державне лісогосподарське підприємство.

З цієї точки зору, вбачається правильним і важливим сприяти розвитку лісового сектору в коротко- та середньостроковій перспективі. Це має відбуватися через негайну надзвичайну допомогу (оцінка та ліквідація наслідків) та довгостроковий розвиток (інвестиції в розвиток та розширення лісів, діджиталізація лісового сектору, розвиток дорожньої інфраструктури, створення сприятливих інвестиційних умов для деревообробної галузі). Ці підходи існують, та їх слід розвивати.

3. Завдання та передумови

Проект "Впровадження сталого лісового господарства (SFI), країна: Україна, номер проєкту: W- UKR 21-01" працює над стратегічними питаннями, рекомендаціями щодо лісової політики та технічною підтримкою Національної інвентаризації лісів.

З початком війни у лютому 2022 року та її продовженням постає питання впливу на лісовий сектор. Зокрема, йдеться про управління лісами та організацію лісового господарства. Шукаються відповіді на питання щодо подолання збитків, завданих війною, та заходів, які необхідно вжити на національному та міжнародному рівнях для відновлення ефективного лісового господарства.

Метою цього короткого оглядового дослідження є представлення наступних аспектів:

- найважливіші урядові заходи, спрямовані на подолання викликів війни у формі конкретних короткострокових урядових заходів з управління лісовим господарством та нормативно-правових актів у сфері лісової політики;
- заходи підтримки, запропоновані міжнародною донорською спільнотою для післявоєнного відновлення та реконструкції.

Цей звіт ґрунтується на аналізі та висновках національного експерта Василя Матейчика. У звіті враховано ці висновки, визначено поточні заходи підтримки та сформульовано рекомендації щодо подальшої підтримки з боку міжнародної донорської спільноти..

4. Ситуація в українському лісовому секторі на період переходу 2022/2023 років

4.1. Українське лісове господарство та деревообробна промисловість

Лісові ресурси

Через війну в Україні великі лісові ресурси перебувають під прямою загрозою окупації, мінування та прямого знищення. Для того, щоб визначити відправну точку, з якої слід оцінювати збитки та потенційну шкоду, спочатку буде надано огляд ситуації з лісами та організацією лісового господарства.

Загальна площа лісів в Україні становить 10,4 млн. га або 15,9 %. Ліси розподілені нерівномірно. В основному вони знаходяться на Поліссі та в Українських Карпатах (див. рис. 1 та рис. 2). Залежно від місця розташування, ліси виконують різноманітні функції (водоохоронні, інші захисні та рекреаційні), але часто мають (поки що) лише обмежену цінність для ширшого ланцюга створення вартості. За останні 50 років площа лісів країни збільшилася майже в 1,5 рази, а запаси деревини - приблизно в 2,5 рази. Загальний запас деревини в лісах оцінюється в 2,1 трлн м³. Середньорічний приріст у лісах Державного агентства лісових ресурсів (Держлісагентство) становить 3,9 м³ і коливається від 2,5 м³ у степовій зоні до 5,0 м³ у Карпатах. Середній вік деревостанів становить близько 60 років.

За номенклатурою України 45 % деревостанів описуються як стиглі, а 17 % - як перестійні. Ліси України формують близько 30 видів дерев, серед яких сосна (*Pinus silvestris*), дуб (*Quercus robur*), бук (*Fagus sylvatica*) та ялина (*Picea abies*). Ці породи дерев складають близько 80 %. 43 % загальної площі вкрито хвойними деревами і 57 % - листяними (див. рис. 3).

Ця інформація про ліси в Україні була недостатньою ще до війни і в основному ґрунтувалася на даних господарських інвентаризацій. Нинішні руйнування роблять інформаційну ситуацію ще більш невизначеною. Для дослідження були використані різні джерела (див. літературу). Національна інвентаризація лісів, яка наразі триває, була запланована в цьому контексті як наземна інвентаризація лісів з мережею вибіркового спостережень. Наразі розробляється концепція інвентаризації за допомогою дистанційного зондування. Це повинно дозволити зробити заяви про загальну площу лісів.

Власність та організація лісового господарства - реорганізація, незважаючи на воєнну ситуацію

Ліси в основному перебувають у державній власності. Приблизно 7,6 млн га (73 %) перебувають у компетенції Держлісагентства. Близько 0,8 млн га державних лісових земель не призначені для використання і класифікуються як землі запасу. Близько 1,3 млн. га (13 %) лісових земель належить до комунальної власності. Частка лісів у приватній власності становить менше 0,1 млн га (0,2 %) від загальної площі лісів.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля) є відповідальним за ліси міністерством. Міністерство формує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, лісового та мисливського господарства.

Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство) реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства, видає нормативно-правові акти з питань ведення лісового господарства, здійснює нагляд за веденням лісового господарства, заготівлею деревини та полюванням. Державне агентство лісових ресурсів є центральним органом виконавчої влади. Лише нещодавно, в умовах війни, Держлісагентство було реорганізовано на основі лісової стратегії України, прийнятої у 2017 році. Це має на меті вдосконалити інституції лісового господарства шляхом розмежування функцій. У 2021 році Держлісагентство розпочало скорочення кількості державних лісгосподарських підприємств. Держлісагентство реструктуризувало 24 територіальні органи - державні лісгосподарські підприємства - у 9 міжрегіональних управлінь лісового та мисливського господарства. Новостворене Державне лісгосподарське підприємство "Ліси України" було зареєстровано 26.10.2022. До його складу входять 158 підрозділів. Головний офіс ДП "Ліси України" знаходиться в Києві. ДП "Ліси України" є найбільшим лісгосподарським підприємством в Україні. Таким чином, воно має фактичну монополію на ринку деревини.

Науково-дослідну та освітню діяльність в Україні здійснюють кілька державних науково-дослідних інститутів лісового господарства, в тому числі лісгосподарський факультет Національного лісотехнічного університету України у Львові.

Деревина як економічний фактор та роль деревообробної промисловості

За площею Україна - малолісиста країна, але в абсолютних цифрах вона має приблизно таку саму площу лісів, як Польща чи Німеччина. У 2021 році заготівля деревини в Україні становила близько 18 млн м³, у Польщі - 43 млн м³, а в Німеччині - 82 млн м³.

Найважливішим постачальником деревини є Державні лісгосподарські підприємства, колишні державні лісові господарства. Їх частка в загальному обсязі деревини, заготовленої в Україні, становить близько 80%. Решта

припадає на лісозаготівлі інших державних організацій та компаній, що мають ліцензії на право користування.

Ресурси, необхідні для ведення лісового господарства, такі як лісовідновлення, догляд за лісом, охорона і захист лісу та розвиток інфраструктури, надходять від продажу деревини. Через нерівномірність лісобезпеченості існують як фінансово сильні лісогосподарські підприємства, які можуть здійснювати інвестиції у розвиток лісів, так і хронічно фінансово слабкі лісогосподарські підприємства. Відповідно, економічно слабкі лісогосподарські підприємства мають менше ресурсів для лісовідновлення, перепрофілювання лісів та створення лісорозсадників.

Останніми роками в Україні закріпилися великі міжнародні компанії з деревообробної промисловості. Вони купують деревину на аукціонах. Навколо великих компаній деревообробної галузі сформувалися регіональні лісопромислові кластери з відповідним впливом на зайнятість та імпульсами для розвитку регіональної інфраструктури.

Національна інвентаризація лісів

Після створення правової бази для проведення національної інвентаризації лісів (НІЛ) та розробки процедури, у 2021 році розпочалася реалізація робіт. Спочатку передбачався п'ятирічний етап польового дослідження. Через війну до цих територій немає доступу, тому у 2022 році було вирішено розробити процедуру на основі дистанційного зондування, яка доповнить класичні наземні обстеження. Це також дозволить робити оцінки щодо окупованих та важкодоступних територій.

Ринок деревини

У листопаді 2021 року Верховна Рада України ухвалила законопроект "Про ринок деревини", який регулюватиме функціонування ринку деревини, зокрема експорт необробленої деревини. Державне агентство лісових ресурсів України запровадило деякі критерії для застосування інструментів відкритого ринку (Полякова Л., Абрускато С., 2022).

Наразі 100% деревини продається через електронні аукціони, які відповідають вимогам законів України "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки" та "Про товарні біржі". Це має слугувати боротьбі з корупцією. Насправді, у 2021 році мінімальна частка деревини була продана поза електронною системою. З 1 червня 2022 року вся деревина, перероблена державними лісовими підприємствами, також продається через електронні аукціони.

У боротьбі з корупцією, незаконними рубками та для більшої прозорості запроваджено онлайн-інструменти для перевірки законності заготівлі та транспортування деревини..

4.2. Війна та її наслідки

Постраждалі лісові території

Внаслідок збройної агресії Росії станом на 19 лютого 2014 року лісові території 11 областей України (Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Київської, Луганської, Миколаївської, Сумської, Харківської, Херсонської, Чернігівської) та міста Києва, що охоплюють 1,9 млн га або 18,0% від їх загальної площі, виявилися тимчасово окупованими. З 2014 року ліси Автономної Республіки Крим, міста Севастополь, Донецької та Луганської областей окуповані, що становить 0,5 млн га або 4,8 % від їх загальної площі. Загалом з листопада 2022 року окуповано близько 2,4 млн га українських лісів, що відповідає 22,8% їхньої загальної площі. За час війни бойові дії велися на площі 3 млн га українських лісів. Постраждали також значні площі об'єктів природно-заповідного фонду. Станом на 1 жовтня 2022 року близько 0,5 млн га все ще залишалися окупованими та/або піддавалися активним бойовим діям (тобто 15 лісгоспів, 63 лісництва на півдні та південному сході країни). Близько 2,45 млн га на півночі та сході країни були знову звільнені до кінця 2022 року. Близько 730 тис. га лісів Державного агентства лісових ресурсів України, включаючи Кримський півострів, залишаються окупованими (Матейчик, В. 2022).

Проблема замінування та розмінування

За інформацією, отриманою 15 листопада, майже 200 тисяч гектарів землі забруднено мінами та снарядами, що не вибухнули. Очищення від мін у першу чергу відбуватиметься в містах, населених пунктах, на дорогах та сільськогосподарських угіддях. Ліси наразі не є пріоритетом. Роботи з розмінування вже розпочалися. Як показує досвід Чернігівської та Харківської областей, розмінування в лісах є більш складним, ніж в інших областях, і швидкість розмінування в лісах є дуже повільною. Правові норми вимагають, щоб розмінування проводилося ліцензованими організаціями. Посадові особи лісового господарства та працівники лісу проходять навчання з питань конкретних небезпек.

Україна отримує міжнародну підтримку у сфері розмінування (наприклад, через Програму розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН)). Державна служба з надзвичайних ситуацій створила веб-сайт, на якому громадяни можуть побачити зони забруднення і масштаби робіт з розмінування, що проводяться в країні (<https://dsns.gov.ua/map-demining>).

Пошкодження лісів, спричинені воєнними діями та лісовими пожежами, пов'язаними з війною

З початком війни та спричинених нею пожеж кількість площ лісових пожеж різко зросла. Як видно з наведеної нижче таблиці, відсутність доступу сприяла значному збільшенню кількості лісових пожеж та їхньої площі. Найбільше лісових пожеж сталося в Херсонській (постраждало 8,2 тис. га лісових площ), Миколаївській (постраждало 2,3 тис. га) та Київській (постраждало 1,1 тис. га) областях. Повну картину збитків, завданих інфраструктурі та майну, можна буде скласти лише після закінчення війни. (Birdlife International, 2022).

Таблиця 1: Частота лісових пожеж (Станом на 10.10.2022),

Джерело: Держлісгентавто

	2021	2022
Кількість лісових пожеж	528	904
Площа низових і верхових пожеж (га)	231	12.949
Лише поверхневі пожежі (га)	1,4	1.210
Кількість масштабних пожеж (більше як 5 га)	1	132
Площа великих пожеж (га)	6	11.894

Через лісові масиви в окупованих та захоплених лісах переміщується важка військова техніка. У лісах дислокуються військові частини, відбулися або тривають військові дії. Це означає, що екосистеми (ліси, луки, чагарники тощо), ґрунти та водні системи також серйозно постраждали. Лісові ландшафти постраждали від забруднення (наприклад, від викидів радіонуклідів, важких металів та інших токсичних речовин). Тому накопичення відходів, військового обладнання (наприклад, боєприпасів), а також трупів людей і тварин матиме негативний вплив на навколишнє середовище.

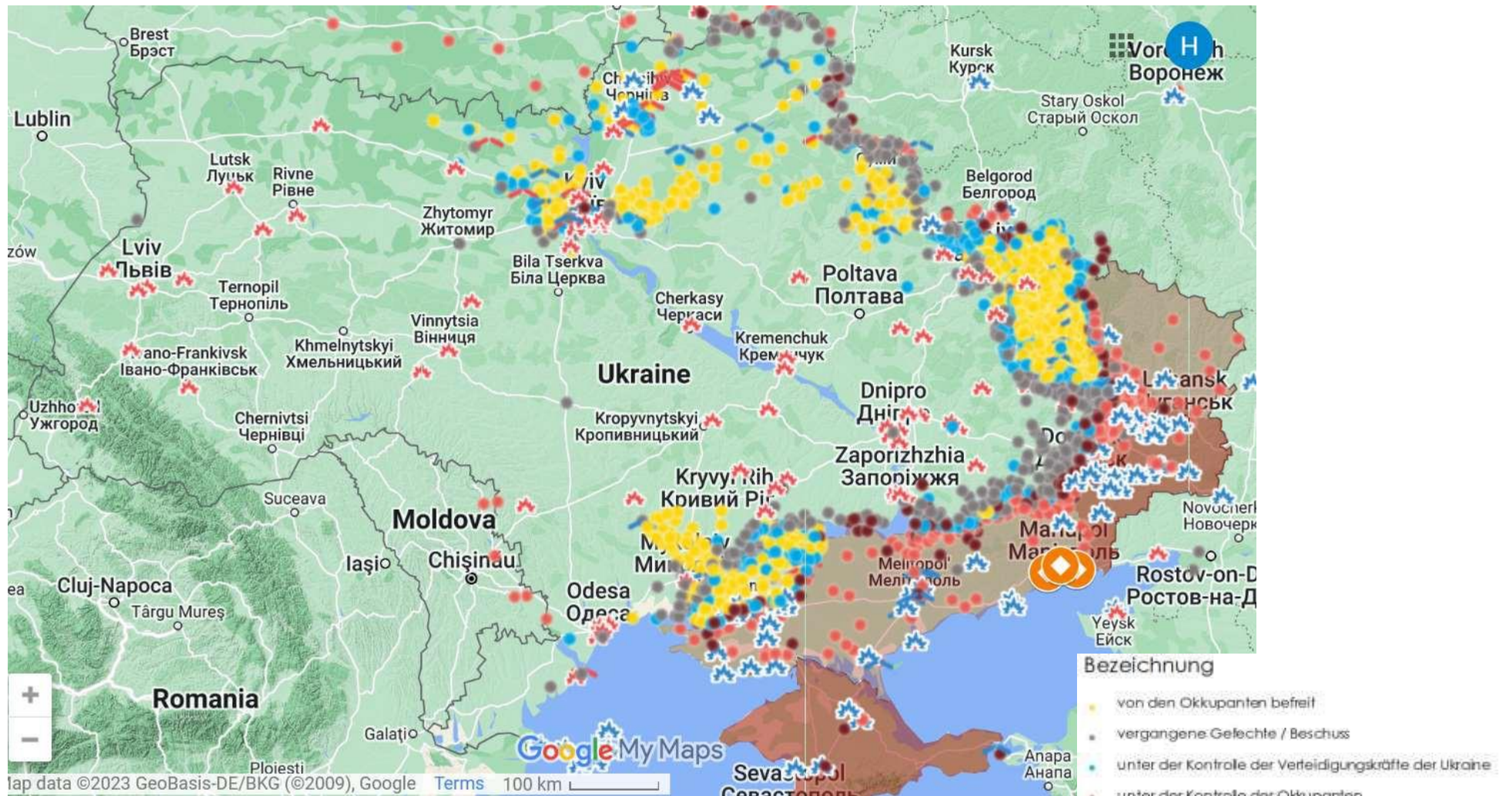

Рисунок 1: Окуповані регіони України

Джерело:

https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=10n5lOLu0m7G1jSSkXLgXPzno-Gjn7MMO&hl=en_US&ll=48.77542554627112%2C31.053316019849326&z=6

Постачання та використання деревини

Незважаючи на війну, забезпечення населення деревиною триває, але під егідою збільшеного забезпечення дровами. Звіт про це опублікувало Держлісагентство 26.12.2022: "Цього року лісове господарство принесло до бюджету 10 млрд грн податків, що на 600 млн грн більше, ніж у 2021 році. До бюджетів громад цього року надійшло 3 млрд грн, що на 300 млн грн більше, ніж торік.

- У 2022 році обсяг заготівлі деревини склав 13,5 млн м³. Це менше, ніж у 2021 році.
- До високого попиту на дрова лісова галузь готувалася ще з весни. За оцінками Держлісагентства, додатково можна заготовити до 2 млн м³ дров. Прикордонні регіони забезпечуються дровами з сусідніх регіонів.
- Завдяки інтернет-магазину "ДроваЄ" створено додатковий майданчик для попиту та пропозиції на деревину.
- Ситуація на міжнародному ринку деревини складна. Порти не працюють, тому азійський ринок заблокований. Експорт в Азію призводить до сильного зниження маржі.
- На внутрішньому ринку ситуація складна: через проблеми з постачанням електроенергії українські виробники змушені зупинити роботу. Продажі явно знижуються.
- За оцінками, обсяги виробництва деревообробної галузі, за винятком виробництва меблів, різко впали.
- За даними Державного агентства лісових ресурсів, у 2022 році різко зросла (через війну) незаконна вирубка лісів.

Впливи та реакції

За інформацією Держлісагентства (станом на жовтень 2022 року), з початку війни 2 659 осіб було мобілізовано. Держлісагентство та підпорядковані йому органи влади повідомили про численні випадки загибелі, поранення та зниклих безвісти.

Значна частина адміністративної території Держлісагентства постраждала від обстрілів. Близько чверті державних підприємств були змушені зупинити виробництво. Загалом від військових дій постраждало близько 2,9 мільйона гектарів лісу. Станом на 1 жовтня 2022 року 450 000 га все ще залишаються окупованими та/або піддаються активним військовим діям (тобто 15 лісгоспів, 63 лісництва на півдні та південному сході країни). Близько 2,45 млн га на півночі та сході країни на той час були звільнені.

За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, 20% природно-заповідного фонду України постраждали від війни, що відповідає площі майже 1 млн га, включно з окупованими та звільненими територіями.

Деякі окуповані території міжнародного значення залишаються під загрозою, зокрема 17 водно-болотних угідь та 160 територій Смарагдової мережі (2,9 млн га). Російські окупанти захопили 13 національних парків, 8 природних заповідників та 2 біосферні заповідники в Україні.

Зафіксовані випадки порушення та пошкодження лісових заповідників пов'язані з лісовими пожежами внаслідок обстрілів та бомбардувань цінних реліктових лісів (наприклад, 300 га лісових реліктів було знищено на Кінгбурнській косі) або з переміщенням військової техніки, яка зруйнувала прибережні укріплення та пошкодила національні парки, як, наприклад, у Гетьманському національному природному парку.

Незважаючи на війну та її наслідки, лісовий та деревообробний сектор України з високою інтенсивністю намагається продовжувати виконувати свої зобов'язання перед національною економікою та суспільством. Під час війни продовжувалася реалізація програми "Зелена країна". Протягом року було висаджено понад 200 мільйонів дерев та деревних рослин (звіт Держлісагентства, 26.12.2022).

Виробництво паливної деревини відіграє дуже важливу роль як джерело енергії через енергетичну кризу. Наразі, за оцінками Міндовкілля, потреба в дровах становить 5,5 млн м³, тоді як в Україні використовується та продається від 2,3 до 2,4 млн м³ дров (за різними джерелами).

Роль IT інфраструктури

З метою забезпечення прозорості діяльності та доступу до інформації, пов'язаної з лісовим господарством, Держлісагентство у 2021 та 2022 роках удосконалило цифрову інфраструктуру за допомогою таких заходів, як надання онлайн-послуг (наприклад, дозволів на лісозаготівлю, сертифікатів походження деревини), впровадження ПС-технологій, концепції "Української лісової протипожежної мережі" або інтернет-порталу для надання послуг, а також веб та мобільного додатку (ecozagroza.gov.ua).

На Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату Україна ініціювала процес вироблення спільних підходів до оцінки екологічної та кліматичної шкоди від військових операцій.

Оцінка та моніторинг збитків

Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, встановлюється станом на 19 лютого 2014 року відповідно до Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 (із змінами, внесеними постановою № 951 Кабінету Міністрів України від 22 липня 2022р.) затверджено.

Розрахунок розміру шкоди та збитків здійснюється відповідно до Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затвердженої наказом Міністерства захисту

довкілля та природних ресурсів України від 05.10.2022 № 414 та зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 24 жовтня 2022 р. за № 1308/38644 (Матейчик В, 2022).

Методика призначена для визначення шкоди та збитків, заподіяних внаслідок збройної агресії Російської Федерації землям лісогосподарського призначення, лінійним захисним насадженням, лісовим розсадникам, лісовим культурам та мисливським угіддям, у тому числі втрат лісових насаджень та пов'язаних з ними земель. Слід зазначити, що наразі жодна з відповідних процедур моніторингу не може бути проведена на окупованих або неокупованих територіях.

Це обмеження створить додаткові проблеми для міжнародної звітності України у сфері лісового господарства (наприклад, брак достовірних даних).

5. Реакція на війну та її наслідки

Висока загальна готовність до підтримки

Міжнародна підтримка України в цілому та лісового сектору є надзвичайно високою. Тут можна представити лише короткий огляд цієї підтримки. Динаміка дуже висока; інформація про державну та приватну підтримку публікується в коротких опитуваннях. Загалом, Міндовкілля намагається об'єднати цю підтримку і використовувати її відповідно до пріоритетів. "За ці понад 9 місяців війни організації Міндовкілля отримали велику допомогу від наших сусідів і добрих друзів. Це не лише Литва, а й Польща, Чехія, Естонія, Норвегія, Німеччина, Словаччина, Японія, Сполучені Штати Америки, Європейська комісія, МАГАТЕ та низка міжнародних проектів у сфері захисту довкілля. Хтось допомагає обладнанням, хтось машинами, а хтось досвідом. Україна дуже цінує цю практичну підтримку." підкреслив Руслан Стрілець. За останні місяці природоохоронне відомство отримало підтримку від багатьох країн.

Нижче наведені деякі програми та країни або міжнародні організації, які наразі допомагають українському лісовому та деревообробному сектору впоратися зі збитками і, водночас, пропонують середньострокову підтримку для розвитку, модернізації та розширення сектору за допомогою різних підходів.

Міжнародна та європейська підтримка лісового сектора

Інвестиційна підтримка - IFC

За повідомленням прес-служби Міністерства економіки України, Міжнародна фінансова корпорація ("IFC"), член Світового банку, надасть 30 мільйонів доларів на інвестиції в Україну та Молдову. Кошти будуть передані в управління через фонд американсько-української інвестиційної компанії. Ці кошти будуть інвестовані у швидкозростаючі технологічні та експортно-орієнтовані компанії, що працюють переважно в Україні та Молдові.

Стратегічне об'єднання - Forest Europe

Секретаріат процесу FOREST EUROPE (Liaison Unit Bonn - LUBo), створений BMEL у Бонні, працює за активної підтримки держав-підписантів у сфері відновлення лісів та лісового сектору в Україні. У цьому контексті шукаються можливості для фінансування визначених пріоритетних заходів з відновлення. Окрім використання синергії з існуючими двосторонніми та багатосторонніми проектами в Україні, розробляються рекомендації щодо посилення сталого управління лісами в Україні.

Діджиталізація - UNDP

ПРООН підтримує створення системи цифровізації лісових доріг. Технічно це можна зробити за допомогою багатоспектральних супутникових знімків. З ПРООН (Програмою розвитку ООН) було підписано меморандум, який пропонує Україні значну підтримку в цифровізації лісового господарства. Крім того, за допомогою ПРООН буде створено технічний офіс у Державному агентстві лісових ресурсів (Держлісагентство, 08.11.2022).

Негайна допомога - Німеччина/ВМЕС

Для цього процесу підтримки в лісовому секторі ВМЕС виділяє 500 000 євро з глобальних додаткових витрат федерального уряду в якості національного внеску та на заходи, необхідні в найкоротші терміни, в надії заохотити інші країни та організації також підтримати його. (ВМЕС, 24.10.2022).

Технічна підтримка - Чехія та Литва

Чехія надіслала спеціалізовані інструменти для підтримки національної інвентаризації лісів, такі як лазерні далекоміри, планшетні комп'ютери, вимірювальні прилади, GPS-пристрої для відстеження, програмне забезпечення, комплекти для інвентаризації лісів тощо. (Держлісагентство, 22.09.2022).

Варто також згадати випадок Литви, яка надала транспортні засоби, системи відеоспостереження, комп'ютери та інше обладнання.

Консультування – Федеративна земля Баварія

З Баварським управлінням лісового господарства та Баварським державним міністерством навколишнього середовища та захисту прав споживачів було домовлено працювати над рішеннями щодо розмінування територій, їх відновлення, тобто створення природних лісових ландшафтів та збереження природних лісів, а також над співпрацею з місцевими організаціями. Також було домовлено про спільні консультації та обмін досвідом в управлінні територіями та об'єктами Natura 2000.

6. Висновки та реакції

Величезна шкода - розробка адаптованої системи моніторингу збитків

Лісовим насадженням, ґрунтам та лісовій інфраструктурі вже завдано величезної шкоди. Вона продовжуватиме зростати. Певні території будуть виведені з експлуатації на довший період часу, не в останню чергу через те, що ліси не можуть бути першочерговим пріоритетом при визначенні пріоритетності місць розмінування.

Перше завдання - зафіксувати та якісно диференціювати збитки для всієї України, і це має ґрунтуватися насамперед на методах дистанційного зондування. Це повинно дозволити зробити висновки про

- прямі та непрямі пошкодження деревостанів та лісової інфраструктури,
- пошкодження вразливих ділянок та ділянок лісу, що мають високу природоохоронну цінність,
- заходи, які необхідно вжити, та їх пріоритетність, а також
- вплив на використання деревини як для промислових цілей, так і на дрова.

Перші кроки вже зроблено. В рамках національної інвентаризації лісів, яка наразі триває, ведеться співпраця з Українським державним проєктним лісовпорядним виробничим об'єднанням над рішеннями для моніторингу лісів. Очевидно, що міжнародне фінансування також має на увазі ці завдання. Об'єднання зусиль буде важливим для того, щоб уникнути занадто дрібномасштабних підходів, які дають лише локальні ефекти.

Постачання деревини та стратегії зміцнення сектору

Попит на деревину (як кругляк, так і дрова) є дуже високим: з одного боку, для забезпечення населення теплом, з іншого - для ланцюжка формування доданої вартості, деревообробки та експорту.

На етапі реконструкції важливо знати ресурси та активно забезпечувати постачання деревообробної промисловості. У коротко- та середньостроковій перспективі слід забезпечити постачання пиломатеріалів, а також промислової деревини для існуючої промисловості. У середньо- та довгостроковій перспективі слід розробити стратегії формування промислових кластерів та інтенсифікації первинного заліснення. В країні є великий резерв земель, які більше не використовуються в сільському господарстві і можуть бути використані для заліснення швидкорозстаючими породами дерев.

Отже, рекомендації такі:

- Розвивати існуючі лісопромислові кластери, які розташовані на територіях, що не зазнали впливу, та обговорити майбутні стратегії використання деревини з міжнародними інвесторами та існуючими компаніями.
- Використовувати інформацію з національної інвентаризації лісів та існуючих інвентаризацій фермерських господарств для створення реалістичної картини ресурсів.
- Створити, розширити і технічно вдосконалити розсадники, щоб вони могли пропонувати більші обсяги посадки дерев, пристосованих до клімату/місцевості.
- Визначити території для початкового заліснення, щоб реалістично втілити стратегію збільшення площі лісів.
- Створити ясність щодо можливості заліснення нелісових територій, які перебувають у приватній та комунальній власності. Системи стимулювання через державні програми підтримки початкового заліснення можуть (якщо не в надто малих масштабах) зробити внесок у майбутнє постачання деревини та розвиток деревообробної промисловості.
- Розробити моделі залучення коштів міжнародних інвесторів. Особливо в контексті додаткових джерел доходу від лісових вуглецевих проєктів, привабливість первинного лісовідновлення з метою виробництва деревини різко зростає.

Посилити кадровий потенціал

У стратегічних сферах лісового та деревообробного сектору спостерігається нестача персоналу в Держлісагентстві та державних лісогосподарських підприємствах (виробництво, розробка ІТ, інвентаризація та планування); але це також стосується інших організацій та приватних підприємств у лісовому/деревному секторі. У деяких випадках відсутній ключовий персонал зі спеціалізованими знаннями, що унеможливує продовження виконання певних завдань (розробка ІТ, прийняття рішень).

Тому міжнародна спільнота у своїх підходах до фінансування повинна ще більше зосередитися на подальшій освіті та навчанні наявного персоналу. Це може компенсувати, принаймні до певної міри, брак знань та досвіду, який наразі спостерігається у співпраці з органами державної влади.

Водночас працівникам, які прямо чи опосередковано брали участь у війні, слід запропонувати способи примиритися з пережитим досвідом.

Продовження діяльності та впровадження реформ

Незважаючи на тягар збитків, окупацію та кадрові обмеження, можна відзначити високий рівень функціонування лісового сектору. Ця стійкість заслуговує на велику повагу.

Впровадження адміністративної реформи, незважаючи на військові дії, є прикладом політичної волі до здійснення запланованих організаційних змін. Про те, чи не було це занадто амбітним, можна буде краще судити в ретроспективі. Тим не менш, українському лісовому сектору слід надати підтримку у створенні функціонуючої організації, особливо державним лісогосподарським підприємствам. Наскільки український уряд потребує для цього міжнародної підтримки з боку європейської спільноти, має визначити сам уряд. Як показують наведені вище приклади, консультативна підтримка з боку міжнародних організацій пропонується і впроваджується у великій солідарності.

7. Список літератури

Публікації та звіти

Макогон, Ю.В., Мартиненко, О.В. (2022): Європейський досвід та українські перспективи розвитку експортного потенціалу деревообробних підприємств в Україні. Посилання: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201184>. Переглянуто 15.01.2023.

Матейчик В. (2022): Звіт: Аналіз очікуваного впливу поточної війни та післявоєнних наслідків на державне лісове господарство та лісові ресурси України

Держлісагенство (2019): Брошура Лісове господарство України
http://ekoinform.com.ua/wp-content/uploads/2019/01/Brosura_DALR_2019_UA-web.pdf

Полякова Л., Абрускато С. (2022): Status quo report. Підтримка відновлення та сталого управління українськими лісами та лісовим сектором. Посилання: https://foresteu-rope.org/wp-content/uploads/2022/12/Status-quo-report_2022_Ukraine-forest-sector.pdf. Переглянуто 25.01.2023

BMEL (2022): Unterstützung ukrainischer Wälder und des Forstsektors. Посилання: <https://www.bmel.de/DE/themen/wald/waelder-weltweit/forest-europe-ukraine.html>. Переглянуто 10.01.2023

German Trade & Invest (2022): Ukrainische Wälder sollen mehr Erträge einbringen. Посилання: <https://www.gtai.de/de/trade/ukraine/branchen/ukrainische-waelder-sollen-mehr-ertraege-einbringen-898536>. Переглянуто 25.01.2023

Використані інтернет джерела

<https://mepr.gov.ua/news/40799.html>. Урядовий портал України. Новини про підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та Канадою від 17.12.2022

<https://flu.kiev.ua/nasha-dijalnist/pro-fesiino-pro-lis/objektivna-informacija-shcho-do-lisiv.html> (Товариство лісівників України)

<https://www.kmu.gov.ua/news/mindovkillya-masshtabi-shkodi-zavdano-yi-dovkillyu-ukrayini-vid-agresiyi-raf-vrazhayut-ves-svit> (MENR). Веб-сайт Міндовкілья, Переглянуто 20.01.2023

<https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3548550-fao-dopomoze-ukraini-uprovoennotu-vidnovlenni-dovkilla.html>. Підтримка FAO, 11.08.2022; Вебсторінка Ukrinform; переглянуто 20.01.2023.

https://lb.ua/blog/yurii_bolokhovets/535173_atlas_lisovih_dorig_ukraini.html; Сторінка новин LB.ua. Блог Юрія Болоховця про атлас лісових доріг за підтримки ПРООН від 08.11.2022

<https://forest.gov.ua/news/lisivnyky-chekhii-peredaly-spetsializovany-instrumentarii-dlia-provedennia-natsionalnoi-inventaryzatsii-lisiv>. Сайт Міндовкілля. Повідомлення про підтримку чеських лісівників від 22.09.2022

<http://www.ukrstat.gov.ua/>. Дані Державної служби статистики України. Декілька звернень у січні 2023

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/099545009082226957/pdf/P1788430ed0fce0050b9870be5ede7337c6.pdf>. Світовий банк (2022): УКРАЇНА: ШВИДКА ОЦІНКА ЗАВДАНОЇ ШКОДИ ТА ПОТРЕБ НА ВІДНОВЛЕННЯ Звіт про оцінку збитків, завданих війною. Серпень 2022 р. Переглянуто 20.01.2023

<https://biz.liga.net/ua/all/all/novosti/shmygal-anonsiroval-sozdanie-edinyh-gosudarstvennyh-kompaniy-v-sfere-zemli-vody-i-lesa>

<https://www.birdlife.org/news/2022/08/23/impact-russian-invasion-ukraine-wild-birds-habitats/> Інформація про лісові пожежі в Birdlife International

<https://mepr.gov.ua/news/40728.html>; Zusammenfassung MENR,

10.12.2022 <https://www.openforest.org.ua/246310/>; Звіт Юрія

Болоховця, 26.12.2022

<https://www.epravda.com.ua/news/2022/12/16/695089/>; Інвестиційна підтримка України - дані Міністерства економіки України

А 1. Додатки

А 1.1. Завдання Укрдержліспроекту

Завдання:

- Проведення базового (періодичного) лісовпорядкування на території лісового фонду;
- Поточне безперервне лісовпорядкування;
- Інвентаризація мисливських угідь користувачів усіх форм власності;
- Топографо-геодезичні роботи та картографування лісів;
- ґрунтові, лісотипологічні, лісобіологічні та інші дослідження;
- моніторинг лісів України;
- національна інвентаризація лісів;
- Створення бази даних лісового фонду України, ведення та забезпечення її актуальності в процесі безперервного ведення лісового господарства;
- Ведення державного лісового кадастру;
- Проведення досліджень з метою наукового обґрунтування використання лісових ресурсів, розширеного відтворення та охорони лісів;
- Розрахунок і наукове обґрунтування обсягів використання деревини та інших лісових ресурсів.

Пріоритети для лісового господарства України

- Підвищення екологічної безпеки країни шляхом збільшення площі лісів за рахунок заліснення деградованих, малопродуктивних та техногенно забруднених земель.
- Ведення лісового господарства на засадах сталого лісокористування та екосистемного підходу.
- Забезпечення охорони лісів від пожеж, зменшення кількості пожеж та мінімізація їх наслідків.
- Забезпечення охорони лісів від незаконних рубок та інших порушень лісового законодавства.
- Проведення інвентаризації лісів.
- Захист лісів від шкідників і хвороб.
- Охорона та відтворення тваринного світу.
- Розвиток лісової інфраструктури.
- Підвищення рівня екологічної культури поведінки населення в лісах.

A 1.2. Лісистість України

Рисунок 2: Лісистість України (Довоєнна ситуація)

А 1.3. Розподіл деревних порід в Україні

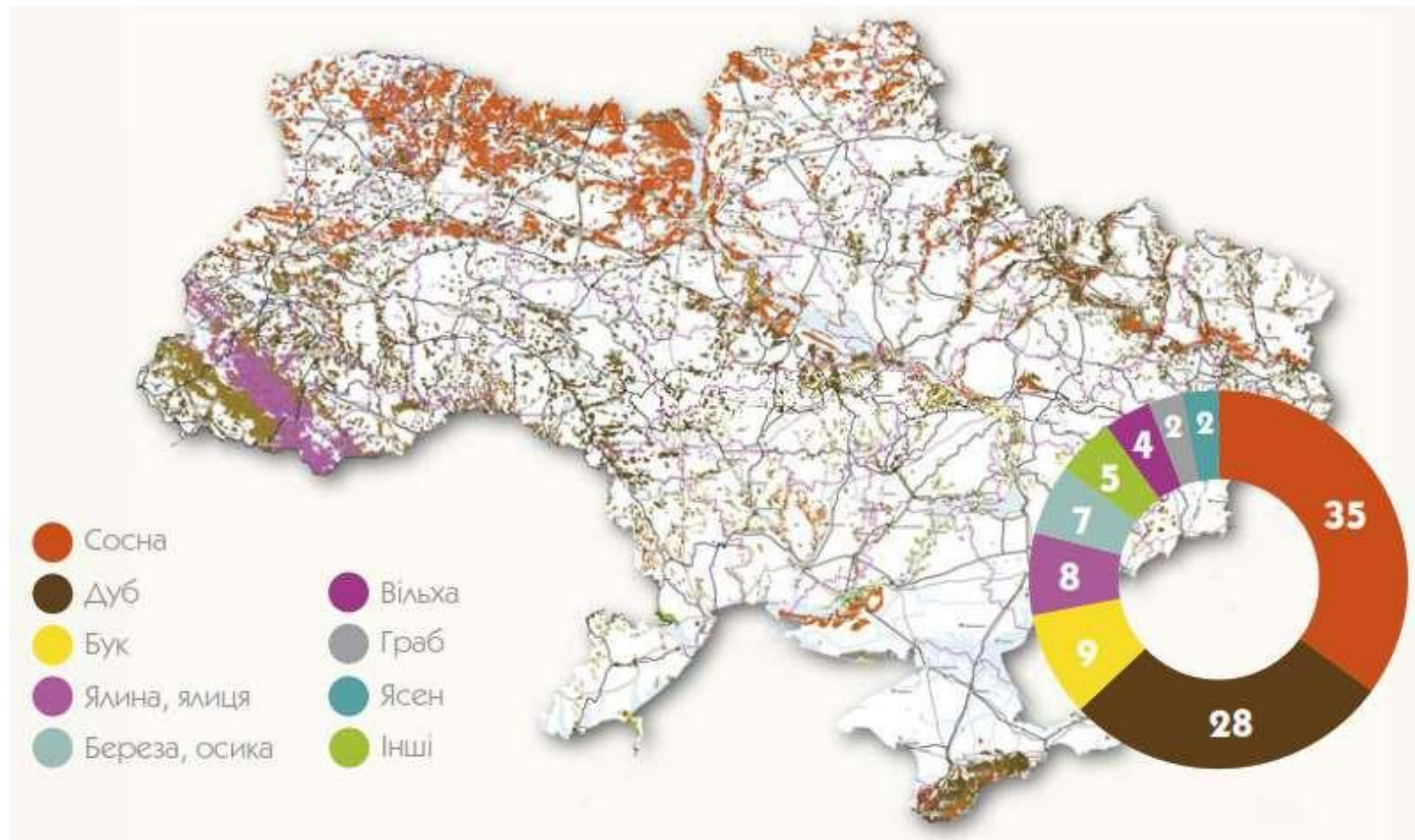

Рисунок 3: Розподіл деревних порід в Україні (Довоєнна ситуація)

А 1.4. Центри лісової промисловості в Україні

Рисунок 4: Найважливіші центри лісової промисловості в Україні

